

ORGANSKA PROIZVODNJA – ŠANSA ZA RAZVOJ MSP U AGROBIZNISU**

Poljoprivredna proizvodnja je veoma raznovrsna i daje velike mogućnosti za različite delatnosti kojima bi mala i srednja preduzeća (MSP) mogla da se bave. Na tržištu hrane, kako domaćem tako i međunarodnom, prisutna je velika konkurencija u plasmanu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. U situaciji kada je na evropskom tržištu došlo do hiperprodukcije agroindustrijskih proizvoda izvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda je moguć ako se takvom tržištu ponude proizvodi organskog porekla za kojima postoji velika tražnja. Organska proizvodnja u Srbiji je sve popularnija i ekonomski značajnija, a zahvaljujući potencijalima koji se pre svega ogledaju u usitnjenom posedu i zemljištu koje nije kontaminirano štetnim materijama, ovaj vid poljoprivredne proizvodnje može značajno doprineti razvoju ruralnih područja, te i agrara uopšte. Zbog toga je organska poljoprivredna proizvodnja postavljena kao jedan od prioriteta razvoja poljoprivrede i čini integralni deo strategije ruralnog i poljoprivrednog razvoja Republike Srbije. Nivo razvijenosti organske proizvodnje u Srbiji je nizak, a razloge za takvo stanje treba tražiti pre svega u veoma niskom nivou ekološke svesti potrošača, kao i zbog nedovoljne podrške države ovom sektoru poljoprivrede, ali i u padu životnog standarda stanovništva, te smanjenju kupovne moći. Organski proizvodi postaju sve značajnija roba u svetskim razmerama i sve je veće učešće ovih proizvoda u svetskim trgovinskim tokovima. Očigledno je da prisustvo organske hrane na trpezi sve većeg broja potrošača širom sveta nije modni hir, nego stalna težnja da se hranimo kvalitetnijim proizvodima i tako doprinesemo očuvanju našeg zdravlju i životne sredine. Takvi proizvodi predstavljaju veliku mogućnost za afirmaciju malih i srednjih preduzeća na domaćem, a posebno na stranom tržištu.

Ključne reči: organska poljoprivredna proizvodnja, MSP, SWOT analiza.

* Prof. dr Blaženka Popović, vanredni profesor,
Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Beogradu, e-mail: blazenka@agrif.bg.ac.rs

** Rad je rezultat istraživanja projekta finansiranog od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj pod nazivom: „Razvoj i primena novih i tradicionalnih tehnologija u proizvodnji konkurentnih prehrambenih proizvoda sa dodatom vrednošću za evropsko i svetsko tržište - stvorimo bogatstvo iz bogatstva Srbije”III 46001.

1. Uvod

Sektor hrane je najznačajniji u svakoj privredi, budući da proizvodnja hrane ima najdirektniji uticaj na prehranu stanovnika i sveukupnu ekonomsku sigurnost jedne zemlje. S tim u vezi, zemlje koje raspolažu prirodnim predispozicijama za razvoj poljoprivrede, oduvek, a naročito danas kada je potražnja za hranom sve veća, trebalo bi da imaju značajnu prednost nad ostalima¹.

Dosadašnja praksa davanja prednosti ekonomskim aspektima poljoprivredne proizvodnje u odnosu na ostale dovela je do toga da danas najveći deo prehrambenih proizvoda koji se koriste u ishrani ljudi i stoke ima u sebi štetne materije po zdravlje. Prekomerna, nekontrolisana i često nestručna upotreba đubriva i sredstava za zaštitu bilja sa ciljem ostvarenja viših prinosa i profita uzrok je smanjenja kvaliteta i plodnosti zemljišta, kao i zanemarivanja kvaliteta i bezbednosti hrane po zdravlje ljudi i životinja². U velikom broju tržišno razvijenih zemalja, gde su upravo negativni efekti takvog razvoja poljoprivredne proizvodnje najizraženiji, tražnja za organskim poljoprivrednim proizvodima je u stalnom rastu. Promet ove vrste proizvoda na svetskom nivou se kreće u obimu od oko 40 milijardi dolara s tim da je stopa tražnje i potrošnje u stalnom porastu (npr. u SAD u poslednjih 6 godina ta stopa je na nivou od oko 15% godišnje) dok uobičajeni prehrambeni proizvodi ne beleže rast. Najveći broj zemalja Evropske unije u domenu poljoprivredne politike je postavio sebi za cilj da u narednih pet do deset godina višestruko uveća površine na kojima će se zasnivati organska poljoprivredna proizvodnja.

Savremena organska poljoprivreda se razvija na ekološkim principima što istovremeno znači ekonomičnu proizvodnju uz očuvanje agroekosistema i ekosistema. Ona znači proizvodnju kvalitetne, zdravstveno-bezbedne, kontrolisane i sertifikovane hrane koja zadovoljava potrebe savremenog potrošača, doprinosi racionalnom korišćenju resursa i očuvanju životne sredine. Danas se organska poljoprivreda u svetu razvija brzim koracima kao odgovor na evidentno narušenu životnu sredinu i posebno kao odgovor na potrebe potrošača za kvalitetnom i bezbednom hranom. Srbija ima sve uslove za organizovani razvoj organske, kvalitetne, zdravstveno bezbedne, sertifikovane hrane za potrebe potrošača, povećanje izvoza, ostvarivanje ekološkog i ekonomskog profita uz očuvanje životne sredine. Upravo zato je organska proizvodnja kontrolisan način proizvodnje od njive do trpeze, što je preventiva mogućem narušavanju ekosistema, ali i zdravlja čoveka³.

¹ http://siepa.gov.rs/files/pdf2010/EXPORTER_18.pdf (06.04.2015)

² Popović Blaženka and Paunović Tamara (2008): „The possible directions of development of small and medium size enterprises in agribusiness in Republic of Serbia and the role of the education“, Symposium of Agroeconomists with International Participation: *Agroeconomic science and profession in transition of education and agroecology*, Thematic Proceedings, Belgrade 2008., ss. 99-108.

³ Lazić Branka i Babović Jovan (2008): *Organska poljoprivreda*, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad.

Postoji mnogo definicija organske poljoprivrede, a jednu nudi i FAO⁴ gde se kaže da je „organska poljoprivreda integralan proizvodni sistem visokokvalitetne hrane koji je zasnovan na najboljim ekološkim praksama, koji je društveno prihvatljiv i ekonomski profitabilan”. Uslovi proizvodnje se na osnovu pravilnika IFOAM-a (Svetsko udruženje organskih proizvođača) moraju zakonski regulisati i prilagoditi specifičnim uslovima svake zemlje u kojoj se odvija proizvodnja. Da bi se na jednom području zasnovala organska poljoprivredna proizvodnja, ona mora da ispunjava precizno definisane uslove: izolovanost zemljišnih parcela, stočarskih farmi i prerađivačkih kapaciteta od mogućih izvora zagađenja, zatim odgovarajući kvalitet vode za navodnjavanje, te usklađen razvoj biljne i stočarske proizvodnje i osposobljenost stručnjaka i proizvođača za organsku poljoprivredu uz obavezu stalnog inoviranja znanja⁵. Organska hrana je bez prisustva bilo kakvih veštačkih materija, pa i pesticida, a sem toga ima više nutritivne vrednosti od one iz konvencionalne proizvodnje.

Organska poljoprivreda treba da bude bazirana na principima organske proizvodnje i cilju da se što više umanjí uticaj ljudi na životnu sredinu, a u isto vreme da se obezbedi da poljoprivredna proizvodnja nesmetano funkcioniše.

Čemu teži organska poljoprivreda?

- Organska proizvodnja treba da održava i poboljšava zdravlje zemljišta, vode, biljaka i životinja i održava ravnotežu među njima, da uspostavi stabilan i zdrav sistem;
- Doprinosi visokom nivou biološke raznolikosti;
- Treba da obezbedi visokosvesnu upotrebu energije i prirodnih resursa, kao što su voda, zemljište, organske materije i vazduh;
- Da ima za cilj proizvodnju visokokvalitetnih proizvoda;
- Treba da obezbedi zadovoljenje potrošača za proizvodima koji su proizvedeni u procesima koji ne štete životnoj sredini, zdravlju ljudi, zdravlju biljaka ili zdravlju životinja.

Iz ovih ciljeva jasno se može zaključiti da je organska poljoprivreda svojevrsna filozofija življenja.

Šta su osnovne karakteristike organske proizvodnje?

- Naglašeno poštovanje plodoređa kao preduslov za najbolje korišćenje prirodnih uslova;
- Kontrolisana i veoma ograničena upotrebu pesticida i mineralnih đubriva;
- Potpuna zabrana upotrebe genetski modifikovanih organizama;
- Korišćenje stajnjaka za đubrenje;
- Odabir biljnih vrsta koje su otporne na bolesti i prilagođene lokalnim uslovima;

⁴ <http://www.fao.org/docrep/015/an444sr/an444sr00.pdf> (15.02.2015.)

⁵ <http://www.ifoam-eu.org/> (12.02.2015.)

Ipak, organska poljoprivreda nije samo proizvodnja bez mineralnih đubriva i pesticida! Ona zapravo ima sveobuhvatan pristup težeći da uspostavi proizvodni sistem koji uključuje biljke, životinje, mikroorganizme, insekte i prirodne resurse zemljišta. To je takozvani holistički pristup⁶.

Pored svega navedenog ovaj vid poljoprivredne proizvodnje podrazumeva i niz mera i procesa kontrole, skladištenja, pakovanja, prevoza, prerade, izdavanja sertifikata i obeležavanja samih proizvoda gde zbog svoje fleksibilnosti i brzog prilagođavanja tržištu mala i srednja preduzeća imaju velike mogućnosti za afirmaciju.

U razvijenim zemljama se javlja veliki nedostatak organskih proizvoda na tržištu kako zbog velike potražnje i nemogućnosti proizvodnje usled velike zagađenosti zemljišta i vazduha, tako i zbog narušenih odnosa u prirodi. Zbog toga manje razvijene zemlje u kojima je još uvek očuvan agro-ekosistem (zbog siromaštva ne koriste se skupe agrohemijske) imaju šansu da preko organskih proizvoda povećaju svoj izvoz.

Organska proizvodnja je u potpunosti kontrolisana proizvodnja. Zakonska regulativa predstavlja osnov za održivi razvoj organske proizvodnje. Primena standarda u organskoj proizvodnji garantuje poštenu konkurenciju i ima za cilj zaštitu interesa potrošača. Poštovanje standarda i zakonski propisanih uslova proizvodnje, prerade, skladištenja, prometa, obeležavanja organskih proizvoda itd. je pod stručnim nadzorom organa državne uprave.

Sistem kontrole organskih proizvoda u Srbiji je uspostavljen po ugledu na sistem kontrole koji je propisan regulativama EU, i to Uredbom Saveta (EZ) br. 834/2007 i Uredbom Komisije (EZ) br. 889/2008.

Proizvodnja organskih proizvoda u Republici Srbiji regulisana je:

- Zakonom o organskoj proizvodnji ("Službeni glasnik RS", broj 30/10 od 7.5.2010. god.), koji je stupio na snagu 1.01.2011. godine.
- Pravilnikom o kontroli i sertifikaciji u organskoj proizvodnji i metodama organske proizvodnje (objavljen u Službenom glasniku RS br. 48/11)
- Pravilnikom o izmenama i dopunama pravilnika o kontroli i sertifikaciji u organskoj proizvodnji i metodama organske proizvodnje (objavljen u Službenom glasniku RS br. 40/12)
- Ovaj zakon i podzakonska akta detaljno regulišu sva pitanja koja se odnose na metode organske proizvodnje, kontrolu i sertifikaciju, preradu, skladištenje, transport, promet i obeležavanje organskih proizvoda.

⁶ <http://www.polj.savetodavstvo.vojvodina.gov.rs/node/3855> (11.03.2015.)

2. Organska poljoprivreda u svetu i Srbiji

Danas se u svetu organska poljoprivreda praktikuje u više od 120 zemalja na oko 31 milion hektara (što čini oko 1% poljoprivrednog zemljišta na planeti) i na oko 634 000 farmi. Australija je kontinent sa najviše površina pod organskom poljoprivredom sa 12,1 milion hektara, zatim slede Evropa sa 7,8 miliona hektara, Južna Amerika sa 6,4 miliona hektara, dok su znatno manje površine u Aziji 2,9 miliona hektara, Severnoj Americi 2,2 miliona hektara i Africi sa svega 0,9 miliona hektara.

Poslednjih godina organska proizvodnja u Evropi beleži veliki rast od 5 - 10% godišnje (<http://siepa.gov.rs>) što potvrđuju i podaci Eurostata o učešću organskih proizvoda u ukupnoj trgovini hranom u iznosu od 1,5 – 2,7% zahvaljujući, pre svega, veoma stabilnom tržištu za plasman proizvoda i rastu potrošnje organskih proizvoda u poslednjih 20 godina. Učešće površina pod organskom poljoprivrednom proizvodnjom (tabela 1.) u zemljama Evropske unije u poslednjih deset godina beleži konstantni rast. Najveće učešće se beleži u Austriji (18,9%), dok je Malta zemlja u kojoj je svega 0,2% poljoprivrednih površina pod organskom poljoprivrednom proizvodnjom.

Prema dostupnim podacima Eurostata (tabela 2.) najveće površine pod organskom poljoprivrednom proizvodnjom u 2011. godini se beleže u Španiji (1 221 890 ha) i Italiji (837 107 ha), a Malta je 2010. godine imala svega 16 ha pod organskim površinama.

U Evropskoj uniji se ukupni razvoj tržišta organskih proizvoda procenjuje na oko 10% godišnje, a 50 miliona stanovnika (ili 10 %) se izjasnilo da želi da konzumira hranu koja potiče iz organske proizvodnje i koja ne sadrži GMO sastojke. Nemci, Italijani i Francuzi su među najvećim potrošačima organske hrane, a u Švajcarskoj je najviša potrošnja po glavi stanovnika i najveći udeo tržišta organskih proizvoda u odnosu na ukupno tržište. Zahvaljujući stimulativnim merama vlade koja izdvaja 30% svog budžeta za razvoj organske poljoprivrede, Mađarska izvozi čak oko 80% svojih proizvoda iz organske poljoprivrede što je čini najuspešnijom zemljom u pogledu izvoza u Evropi.

Područje Republike Srbije odlikuje se povoljnim uslovima za razvoj organske poljoprivredne proizvodnje. Tradicionalna vezanost stanovništva za poljoprivredu, mala veličina poseda, povoljni agroekološki uslovi, zabrana gajenja genetski modifikovanih organizama, uspostavljene institucije u oblasti organske poljoprivredne proizvodnje kao i pristup velikim tržištima (npr. Nemačka i Rusija) su veoma dobri preduslovi za razvoj organske poljoprivrede u Srbiji.

Osnovne odlike ponude organskih poljoprivrednih proizvoda u Srbiji su relativno skromna ukupna površina u odnosu na ukupno poljoprivredno zemljište kao i veoma skroman broj poljoprivrednih kultura, tj. useva koji se proizvode. Trenutno stanje organske poljoprivrede u Srbiji karakteriše proizvodnja na približno 11.000 ha od kojih je 65,07% površina u organskom statusu, a 34,93%

u periodu konverzije. Pored toga postoji još 250.000 ha sertifikovanih za saku-pljačku proizvodnju (lekovito bilje, jagodičasto šumsko voće i pečurke). Organ-skom poljoprivredom se bavi registrovanih 4.000 proizvođača.

Biljnu organsku proizvodnju karakteriše najveća zastupljenost voćarske, pa zatim ratarske i povrtarske proizvodnje, dok su pašnjaci i livade najmanje zastu-pljeni (graf. 1)

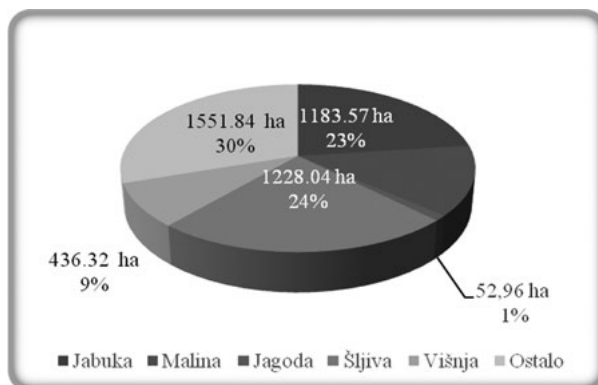
Grafikon 1: Površine pod biljnom organskom proizvodnjom u Srbiji 2012 godine

Izvor: Organska poljoprivreda u Srbiji 2013⁷

Kada se pogleda struktura organske biljne proizvodnje dominiraju višego-dišnje biljne vrste šljiva, jabuka i malina (graf. 2).

Grafikon 2: Površine pod voćarskom organskom proizvodnjom u Srbiji 2012 godine

Izvor: Organska poljoprivreda u Srbiji 2013⁸

⁷ Kalentić Marija *et. al.* (2013): *Organska poljoprivreda u Srbiji 2013*. Nacionalno udruženje za razvoj organske proizvodnje „Serbia organic”, Beograd. 13.

⁸ *Ibid*

Tabela 1: Procenat površina pod organskom poljoprivrednom proizvodnjom u zemljama EU

Zemlja	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU (27 zemalja)	:	:	:	3.6	3.7	4	4.4	4.7	5.1	:
Belgija	2.1	1.7	1.7	1.7	2.1	2.4	2.6	3	3.6	:
Bugarska	:	:	:	0.2	0.1	0.3	0.3	0.2	0.5	0.5
Češka	:	7	7.2	7.1	7.2	8.2	9	10.6	12.4	13.1
Danska	6.5	6.3	5.8	4.9	5.1	5	5.6	5.9	6.1	6.1
Nemačka	4.1	4.3	4.5	4.7	4.9	5.1	5.4	5.6	5.9	6.1
Estonija	:	:	7.2	7.2	9.6	8.7	9.6	11	12.8	14.1
Irska	0.7	0.7	0.7	0.8	0.9	1	1	1.1	1.1	:
Grčka	2	6.4	6.5	7.6	7.6	7	7.8	8.5	8.4	:
Španija	2.6	2.9	2.9	3.1	3.7	4	5.3	6.6	6.7	7.5
Francuska	1.7	1.9	1.8	1.9	1.7	1.9	2	1.9	2.9	:
Italija	7.6	7	6.4	7.3	7.9	7.9	7.5	8.1	8.6	8.5
Kipar	:	:	0.6	1	1.2	1.5	1.6	2.6	2.8	:
Letonija	:	:	1.6	6.8	9.4	8.1	8.9	8.7	9.2	10.1
Litvanija	:	:	1.4	2.3	3.5	4.5	4.6	4.8	5.2	5.4
Luksemburg	2.2	2.3	2.5	2.4	2.4	2.6	2.7	2.7	2.8	:
Mađarska	1.6	2	2.3	2.2	2.1	1.8	2.1	2.4	2.4	2.3
Malta	:	:	0	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5	0.2	0.2
Holandija	2.2	2.2	2.5	2.5	2.5	2.5	2.6	2.6	2.5	2.5
Austrija	14.5	15.5	16	16.7	16.7	17.1	17.5	18.5	17.2	18.9
Poljska	:	0.2	0.5	1	1	1.8	2	2.3	3.3	4.1
Portugal	2.1	3.2	5.6	6.2	7.2	6.3	5.7	4.3	5.8	:
Rumunija	:	:	:	0.7	0.8	1	1	1.2	1.3	1.6
Slovenija	:	:	4.6	4.6	5.5	5.9	6.1	6.3	6.4	7
Slovačka	:	2.2	2.6	4.6	6.2	6.1	7.3	7.5	9.1	8.6
Finska	7.6	7.1	7.2	6.5	6.3	6.6	6.5	7.2	7.4	8.2
Švedska	6.8	7.2	7	7	7.2	9.9	10.9	12.8	14.3	15.7
UK	4.2	3.9	3.9	3.5	3.4	3.7	4.1	4.2	4.1	3.7

Izvor: Eurostat

Tabela 2: Površine pod organskom poljoprivrednom proizvodnjom u zemljama EU (ha)

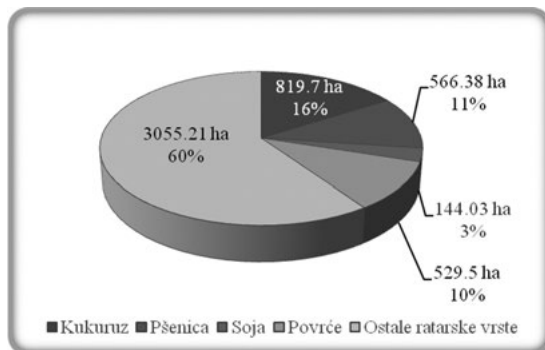
Zemlja	2002	2003	2004	2005
EU (27 zemalja)	:	:	:	:
Belgija	24820	16176	19853	19764
Bugarska	:	:	:	:
Češka	:	195216	208000	226209
Danska	148279 (p)	149106 (p)	149219	132283
Nemačka	:	:	:	:
Estonija	:	:	:	36487
Irska	:	:	24568	23533
Grčka	65555	192190	202799	206205
Španija	314640	374001	430900	470832
Francuska	342406	406338	468476	:
Italija	746511	751860	708043	731537
Kipar	:	:	111	230
Letonija	:	:	12142	20691
Litvanija	:	:	18395	13905
Luksemburg	1019	2130	2741	:
Mađarska	54264	70514	75834	84765
Malta	:	:	0	0
Holandija	38340	40681	46137	46877
Austrija	:	:	:	:
Poljska	:	:	37724	38609 (s)
Portugal	35364	54480	75143	110370
Rumunija	:	:	:	:
Slovenija	:	:	14354	15985
Slovačka	:	35302 (s)	25590 (s)	27247 (s)
Finska	135434	142054	148183	135223
Švedska	186695	207328	206631	200638
UK	536866	629482	635495	527836

Izvor: Eurostat : - nije dostupno; s - procena Eurostata; p – privremene

2006	2007	2008	2009	2010	2011
:	3997440 (s)	4487798 (s)	3761884 (s)	:	:
21754	23842	27376	29778	30410	:
2728	8387	4236	4955	12691	8902
216319	224373	232939	267483	296379	354649
133048	:	139021	139539	145638	151362
:	:	:	:	:	:
44878	55445	71848	76200	82391	101906
:	:	:	37662	:	:
182848	174724	266745	293644	292584	:
605296	640536	691196 (p)	605366	1084589	1221890
499589	497314	502234	525638	571815	:
801350	903254	812139	735327	821921 (p)	837107
665	1398	:	1890 (s)	:	:
51213	62321	141524	141070	140946	130059
30498	56542	89890	106060	103225	99410
:	2721	:	3245	:	:
92167	98243	108578	110916	97584	101801
0	:	:	16 (s)	16	:
47045	45463	46895	47450	43659	:
:	:	:	:	:	:
47570 (s)	135815 (s)	178670	222022	309219	375086
:	:	:	:	:	:
65111	84590	71597	83862	82981	96606
20151	23560	26125	25816	25056	27448
40085 (s)	80268 (s)	113132 (s)	111466	112314 (p)	123272
130940	133543	134820	143033	142012	161162
201298	234429	246628	303298	329319	385243
489108	510673	582205	607940	651930	605582

Od jednogodišnjih biljnih vrsta najviše su zastupljeni kukuruz, pšenica, soja, kao i različito povrće (graf. 3).

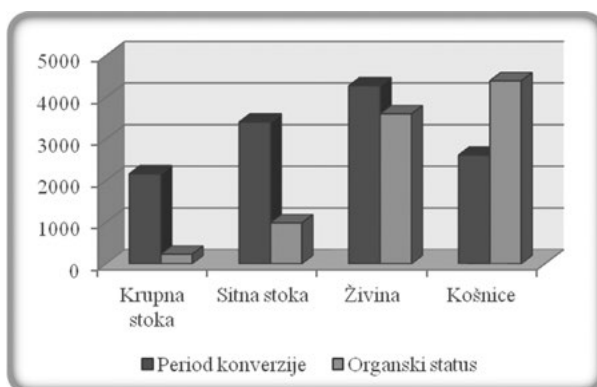
Grafikon 3: Površine pod ratarskom organskom proizvodnjom u Srbiji 2012 godine

Izvor: Organska poljoprivreda u Srbiji 2013⁹

Organsko stočarstvo je na samom početku, jer je bilo suočeno sa nedostatkom sertifikovanog hraniva, specifičnim uslovima gajenja i niskom rentabilnošću proizvodnje. Daleko veći broj grla krupne i sitne stoke koji se nalaze u periodu konverzije nego u organskom statusu predstavljaju pozitivan pomak u ovom sektoru organske proizvodnje (graf. 4). Za sada se na tržištu, od sertifikovanih animalnih proizvoda, u maloj količini mogu naći samo jaja i med, ali uključivanjem velikih kompanija u sektor animalne proizvodnje, početkom 2013. godine na tržištu se pojavilo sertifikovano kravlje mleko i mlečni kravljji proizvodi.

Grafikon 4: Stočarska organska proizvodnja u Srbiji 2012 godine

Izvor: Organska poljoprivreda u Srbiji 2013¹⁰

⁹ Ibid

¹⁰ Ibid, 14.

Kako bismo odredili sposobnost postizanja strateških ciljeva bitnih za razvoj organske poljoprivrede u Srbiji analizirano je stanje snaga, slabosti, prilika i opasnosti primenom SWOT analize. Treba istaći činjenicu da ova analiza, predstavlja danas najčešće korišćenu tehniku u stratezijskom planiranju i stratezijskom menadžmentu. SWOT analiza obuhvata i integriše segmente neophodne u svakom stratezijskom istraživanju kao što su: analiza okoline i stratezijskih prilika ili šansi i pretnji za organizaciju, odnosno konkurentskog položaja organizacije i analizu organizacionih sposobnosti, odnosno stratezijskih snaga i slabosti organizacije, tj. njene konkurentne sposobnosti. Mogućnost korišćenja SWOT analize je na nivou organizacije, organizacione jedinice, proizvoda, međutim moguća je analiza i na nivou geografskog područja, gde je poseban interes da se procene šanse i pretnje¹¹.

SWOT analiza organske proizvodnje koja je predstavljena u ovom radu je pokušaj da se izvrši identifikacija potencijala i potreba kao i opcija, mogućnosti i prednosti sa jedne strane i mogućih izazova i iskušenja sa druge strane u budućem razvoju organske poljoprivredne proizvodnje u Srbiji.

¹¹ Ceranić Slobodan (2007): *Planiranje u agrobiznisu*, Poljoprivredni fakultet, Zemun, 130.

4. MSP u funkciji razvoja organske poljoprivrede u Srbiji

Okosnicu razvoja privrede u Evropi, a i na Balkanu, čine mala i srednja preduzeća. MSP u Srbiji čine 99,8% svih preduzeća, obuhvataju dve trećine zaposlenih, 68% prometa, 58% bruto dodate vrednosti, 50% vrednosti izvoza i 51% investicija. Ovi podaci nedvosmisleno ukazuju na značaj i ulogu MSP za privredu Srbije. Mala preduzeća sa raznovrsnim biznis programima u ruralnim područjima bi omogućila da se koriste jeftiniji resursi, da se zapošljavaju mladi i da ostaju na selu, što doprinosi poboljšanju kvalitetu života, te razvoju čitavog ruralnog područja. Prednost ovih porodičnih i malih preduzeća je što koriste postojeće prirodne i ljudske resurse. Svakako da inicijative za podršku rehabilitaciji ruralnih ekonomija, kreiranju poslova i unapređenju kvaliteta života moraju imati društvenu podrušku¹².

U zemljama tržišne privrede i zemljama u tranziciji kao što je Srbija, MSP su pokretač razvoja, što ima za rezultat:

- Porast broja privrednih subjekata
- Smanjenje nezaposlenosti (otvaranje novih radnih mesta)
- Ravnomerniji regionalni razvoj
- Rast društvenog proizvoda
- Veću izvoznu konkurentnost domaće privrede.

S obzirom da je zastupljenost MSP u oblasti organske poljoprivredne proizvodnje u Srbiji tek u začeku, a izvozni potencijal proizvođača organskih proizvoda je praktično neograničen, organska poljoprivreda predstavlja veliku šansu za razvoj MSP u ovom sektoru poljoprivrede.

U Republici Srbiji, u poređenju sa razvijenim zemljama, se ostvaruje poljoprivredna proizvodnja sa relativno niskim inputima pa je samim tim zagađenost zemljišta, vode i vazduha manja. Posebno je to karakteristika brdsko-planinskih područja koja su uglavnom ekonomski zaostala i gde je poljoprivreda jedina delatnost na selu. Perspektive razvoja organske poljoprivrede na ovom području su izuzetne, kako zbog veoma povoljnih prirodnih uslova i nezagađene okoline, tako i zbog angažovanja velikog broja nezaposlenih, jer je u pitanju radno intenzivna proizvodnja.

Pored ovih prednosti i šansi za angažovanje MSP u oblasti organske proizvodnje, treba istaći i probleme koji usporavaju razvoj ovog sektora agrobiznisa kao što su: niska svest potrošača, nerazvijeno domaće tržište i nizak standard stanovništva, visoke cene kontrole i sertifikacije, visoki troškovi proizvodnje i visoki troškovi akreditacije

Naša zemlja je sa svojim poljoprivredno-prehrambenim proizvodima u velikoj meri orijentisana na tržište evropskih zemalja. Veliki broj zemalja za ovakve

¹² Maletić Radojka *et. al.* (2011): "Mala i srednja preduzeća kao činioci smanjenja siromaštva u ruralnim zajednicama Srbije", *Ekonomika poljoprivrede*, 57 (1), 121-131.

oblike proizvodnje daje subvencije, stimulišući na taj način poljoprivredne proizvođače da ga prihvate. Prema Uredbi Saveta Evrope, za prelazak sa konvencionalne na organsku proizvodnju Evropska unija dodeljuje subvencije u iznosu od 600 evra po hektaru za jednogodišnje do 900 evra po hektaru za višegodišnje ratarske useve, tokom narednih pet godina, koliko je potrebno da se zemljište očisti od štetnih materija.

U Srbiji je doneta Uredba o korišćenju podsticajnih sredstava za podršku razvoja organske proizvodnje za 2011. godinu. Podnosioci zahteva koji imaju biljnu proizvodnju koja se nalazi u periodu konverzije, ostvaruju pravo na podsticajna sredstva za podršku razvoju organske proizvodnje u iznosu od 36 000 dinara po hektaru za ratarsku proizvodnju (žitarice, industrijsko bilje, lekovito i aromatično bilje). Subvencije za organsku povrtarsku proizvodnju iznose 50 400 dinara po hektaru, a za voćarsku i vinogradarsku proizvodnju 64 800 dinara po hektaru. Ukupan iznos podsticajnih sredstava po podnosiocu zahteva ne može biti veći od 1,2 miliona dinara. Podnosioci zahteva koji imaju sertifikat za organske biljne proizvode ili imaju biljnu proizvodnju za koju je završen period konverzije i nalaze se u postupku izdavanja sertifikata, ostvaruju pravo na podsticajna sredstva za podršku razvoju organske proizvodnje u iznosu od 30 000 dinara po hektaru za ratarsku proizvodnju (žitarice, industrijsko bilje, lekovito i aromatično bilje). Takva vrsta podnosilaca zahteva može dobiti 42 000 dinara po hektaru za povrtarsku proizvodnju i 54 000 dinara po hektaru za voćarsku i vinogradarsku proizvodnju, a ukupan iznos podsticajnih sredstava ne može biti veći od milion dinara. Podnosioci zahteva koji imaju stočarsku proizvodnju koja se nalazi u periodu konverzije, ostvaruju pravo na podsticajna sredstva za podršku razvoju organske proizvodnje u iznosu od 21 600 dinara po grlu krupne stoke (za najmanje četiri grla), 7 200 dinara po grlu sitne stoke (za najmanje 10 grla), 720 dinara po jedinki živine (za najmanje 100 jedinki) i 2 800 dinara po košnici (za najmanje 30 košnica). Ukupan iznos podsticajnih sredstava po podnosiocu zahteva ne može biti veći od 1,2 miliona dinara.

Podnosioci zahteva koji imaju sertifikat za organske stočarske proizvode ili imaju stočarsku proizvodnju za koju je završen period konverzije i nalaze se u postupku izdavanja sertifikata, ostvaruju pravo na podsticajna sredstva za podršku razvoju organske proizvodnje u iznosu od 18 000 dinara po grlu krupne stoke (za najmanje četiri grla). Davanja su 6.000 dinara po grlu sitne stoke (za najmanje 10 grla), 600 dinara po jedinki živine (za najmanje 100 jedinki) i 2 400 dinara po košnici (za najmanje 30 košnica). Ukupan iznos podsticajnih sredstava po podnosiocu zahteva ne može biti veći od milion dinara.

Podsticajna sredstva bi trebalo da dovedu do povećanja obima organske proizvodnje u Srbiji. Ukoliko bi povećali proizvodnju organskih proizvoda sa sadašnjih 0,3 % površina na 3%, imali bi gde i kome da izvezemo sve što se proizvede. Celokupna proizvodnja bi mogla da se izveze na evropsko, pa i ostala tržišta

poput japanskog i kineskog, koja su postala veliki potrošači organske hrane u cilju podizanja životnog standarda stanovništva.

Ceranić i Paunović¹³ definišu prednosti koje imaju MSP pri opredeljenju za organski vid proizvodnje, tj.:

- Podrška države u vidu bespovratnih sredstava pri osnivanju MSP,
- Otvaranje novih radnih mesta u cilju stvaranja konkurentnog sektora MSP,
- Pojednostavljene procedure prilikom oporezivanja, finansiranja i kreditiranja
- MSP,
- MSP imaju izuzetne konkurentske prednosti na izvoznim tržištima,
- U Srbiji postoji dobro poslovno, pravno i institucionalno okruženje za MSP.

Edukacija u ovoj oblasti je nezaobilazni faktor daljeg razvoja. Edukacijom se sektor MSP upoznaje sa osnovnim postulatima savremene prerade hrane koja omogućava viši kvalitet proizvoda, izvoz, pa tako i konkurentnost proizvoda na stranim tržištima. Individualni poljoprivredni proizvođači, menadžment i zaposleni u malim i srednjim preduzećima kroz projekte treba da budu obučeni za proizvodnju prehrambenih proizvoda prema smernicama ISO standarda i HACCP sistema, što će im olakšati naredni korak, a to je dobijanje HACCP sertifikata i sertifikata iz oblasti organske proizvodnje.

Dok su u svetu organski proizvodi traženi uprkos visokoj ceni, površine pod organskim kulturama u Srbiji mere se promilima, pa je zbog toga proizvodnja zdrave hrane naš veliki ali neiskorišćen potencijal, a značajnu ulogu u dosezanju višeg nivoa razvoja ovog sektora treba da imaju i MSP.

¹³ Ceranić Slobodan i Paunović Tamara (2010): "Organska proizvodnja u MSP – šanse i izazovi za razvoj poljoprivrede Srbije", *Prvi naučni simpozijum agronoma sa međunarodnim učešćem «AGROSYM»* Jahorina 2010, str. 221-226

5. Zaključak

Potrošnja organski proizvedene hrane, u razvijenim zemljama je u porastu, dok ponuda ne može da zadovolji rastuću tražnju. Shodno tome, otvara se mogućnost zemljama sa nižim stepenom razvoja, gde u ruralnim područjima postoje optimalni ekološki uslovi, da povećaju proizvodnju organske hrane, a zatim je usmere na međunarodno tržište, gde će ostvariti višestruko veći profit u odnosu na izvoz konvencionalno proizvedene hrane.

Pogrešna su očekivanja da će organska poljoprivreda potisnuti konvencionalni oblik poljoprivrede i da postoji konkurencija među njima. Treba naglasiti da organska poljoprivreda u većini zemalja zauzima manje od 10% površina, a Nacionalnom strategijom za razvoj organske poljoprivrede u Srbiji do 2017. godine se očekuju površine od približno 50 000 ha, što u mnogome otvara perspektivu malim i srednjim preduzećima za angažovanje u proizvodnji i preradi organskih proizvoda.

Za zemlju poput Srbije, kojoj tek predstoji izlaz iz perioda ozbiljne ekonomske i društvene krize, razvoj porodičnih mini, malih i srednjih preduzeća u oblasti agrobiznisa, treba da bude osnovni faktor proizvodnog prestrukturiranja i intenziviranja razvoja poljoprivrede i sela. Njihovo osnivanje i razvoj treba da se zasniva na sirovinskoj osnovi, komparativnim prednostima, identifikovanim tržišnim šansama i utvrđenim mogućnostima prehrambene industrije sa orijentacijom na proizvodne programe koji će biti ekonomski efikasni i profitabilno isplativi, supstituciju uvoza i povećanje izvoza visokovrednih proizvoda viših faza prerade i organske zdrave hrane, za kojima postoji tražnja na domaćem i stranom tržištu¹⁴.

S obzirom na raspoložive prirodne resurse, znanje i svetsku tražnju organskih proizvoda istu treba organizovano razvijati i podsticati u Srbiji. Strategijom i neophodnim merama za afirmaciju i podsticaj organske proizvodnje državne institucije treba da doprinesu masovnijem razvoju ovog sektora agrobiznisa. Značajnije uključivanje MSP dovelo bi do smanjenja nezaposlenosti, boljeg korišćenja prirodnih resursa, kvantitavnog i kvalitativnog povećanja asortimana proizvoda organskog porekla, rasta bruto društvenog proizvoda i povećanja izvoza organskih proizvoda.

¹⁴ Ilić Milanet. al. (2006): Mala i srednja preduzeća prehrambene industrije i preduzetništvo u funkciji razvoja seoskih područja, *Ekonomski horizonti*, 8, (1–2): 89–105

Literatura

- Ceranić Slobodan (2007): *Planiranje u agrobiznisu*, Poljoprivredni fakultet, Zemun.
- Ceranić Slobodan i Paunović Tamara (2010): “Organska proizvodnja u MSP – šanse i izazovi za razvoj poljoprivrede Srbije”, *Prvi naučni simpozijum agronoma sa međunarodnim učešćem «AGROSYM»* Jahorina 2010, str. 221-226.
- Eurostat – Database (2014): *Eurostat /online/*. Retrieved on 20th December 2014, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Organic_farming_statistics
- Ilić Milan, Vujičić Milica i Mičić Vladimir (2006): “Mala i srednja preduzeća prehrambene industrije i preduzetništvo u funkciji razvoja seoskih područja”, *Ekonomski horizonti*, 8, (1–2), 89–105
- Lazić Branka i Babović Jovan (2008): *Organska poljoprivreda*, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad.
- Maletić Radojka, Ceranić Slobodan i Popović Blaženka (2011): “Mala i srednja preduzeća kao činioci smanjenja siromaštva u ruralnim zajednicama Srbije”, *Ekonomika poljoprivrede*, 57 (1), 121-131.
- Kalentić Marija, Stefanović Emilija, Simić Ivana i Maerz Ulrich (2013): *Organska poljoprivreda u Srbiji 2013*, Nacionalno udruženje za razvoj organske proizvodnje „Serbia organic”, Beograd.
- Popović Blaženka and Paunović Tamara (2008): „The possible directions of development of small and medium size enterprises in agribusiness in Republic of Serbia and the role of the education”, *Symposium of Agroeconomists with International Participation: Agroeconomic science and profession in transition of education and agroecology*, Thematic Proceedings, Belgrade 2008, pp. 99-108.
- <http://www.ifoam-eu.org/> (12.02.2015.)
- <http://www.fao.org/docrep/015/an444sr/an444sr00.pdf>(15.02.2015.)
- <http://www.polj.savetodavstvo.vojvodina.gov.rs/node/3855>(11.03.2015.)
- http://siepa.gov.rs/files/pdf2010/EXPORTER_18.pdf(06.04.2015.)

Rad primljen: 1. novembra 2015..

Paper received: November 1st, 2015

Odobren za štampu: 28. novembra 2015.

Approved for publication: November 28th, 2015

ASSOCIATE PROFESSOR BLAŽENKA POPOVIĆ, PHD
Faculty of Agriculture, University of Belgrade

ORGANIC PRODUCTION - DEVELOPMENT CHANCE FOR MSP IN AGRICULTURE

Summary

Agricultural production is very diverse and gives the great opportunities for various activities of small and medium enterprises. There is a great competition for placement of agricultural and food products, on both, domestic and international food markets. In a situation where there is a hyper production of agricultural products in the European market, the export of agricultural and food products is possible only if it offers organic products, for which there is a great demand. Organic production in Serbia is more popular and economically more important. Thanks to potentials that are reflected primarily in the fragmented property and land that is not contaminated with harmful substances, this type of agriculture can contribute significantly to development of rural areas and agriculture in general. Therefore, organic farming is set as one of the priorities for development of agriculture, and an integral part of the strategy for rural and agricultural development in the Republic of Serbia. Development level of organic production in Serbia is low, and the reasons are: a low level of environmental awareness, lack of state support to the agricultural sector, decline in living standards of the population, and therefore the reduced purchasing power. Organic products are becoming increasingly important goods in world terms, and there is a growing participation of these products in global trade flows. It is evident that the presence of organic food in the growing number of consumers around the world is not just a fashion fad, but the constant striving to consume better quality products, and thus contribute to the preservation of the environment and our health. These products represent a great opportunity for the promotion of small and medium enterprises in domestic and especially in foreign markets.

Key words: Organic farming, SMEs, SWOT analysis.